

Ondřej Kolář

KARL DOHLENSCHALL A POLICEJNÍ VÝSTAVA V OPAVĚ 1913¹

Abstract

The study describes the situation related to staging the Opava Police Exhibition in 1913 in the context of the contemporary development of criminology and changes in the social perception of the police. The initiators of the exhibition and their motivation are the subject of interest. We look at the topic in the context of security and social conditions of the Moravian-Silesian border region.

Keywords: Karl Dohenschall, Police, Criminology, Museums, Opava, Silesia

Období počátku 20. století je érou zrodu moderní kriminalistiky. Nové objevy v oblastech anatomie, chemie, psychologie a dalších umožnily racionalizaci důkazních prostředků, zároveň centralizace a profesionalizace státní správy během druhé poloviny 19. století připravily podmínky pro vznik moderních bezpečnostních a policejních sborů.² Současně rozvoj občanské společnosti spolu s rostoucí gramotností vedl k utvoření fenoménu veřejného mínění v moderním slova smyslu, takže otázky veřejné bezpečnosti či naopak policejní šikany se stávaly bedlivě a celospolečensky sledovanými tématy.

Méně zjevnou, leč nesmírně důležitou roli hrála vrcholící urbanizace. Masové stěhování do měst a prudké přibývání průmyslového dělnictva s sebou neslo řadu bezpečnostních rizik. Náhorně to můžeme pozorovat na příkladu ostravské průmyslové aglomerace: „Ostravsko je územím převážně průmyslovým, leží blízko pruských hranic, na přechodech z Pruska do Moravy (u Přívozu) a do Slezska (u Hrušova) není u nás žádné kontroly, koho v Prusku honí policie, přejde Odru a je u nás v pokoji, za větrem“.³

Údajný nárůst kriminality v závěru „dlouhého 19. století“ obecně sloužil konzervativním politickým stranám, zejména klerikálním, ke kritice socialismu či obecně materialismu a „konzumního“ městského života.⁴ Zároveň se ukazovala nedostatečnost stávajícího systému státního bezpečnostního dozoru, stojícího na četnictvu, vybaveném a vycvičeném pro práci ve venkovském a maloměstském prostředí.⁵

Další efekt urbanizace a industrializace představoval fenomén volnočasových aktivit. Mezi průmyslovým dělnictvem období *fin de siècle* krom jiného vyžití dosáhly značné popularity dobrodružné a dramatické romány, často situované do kriminálního či naopak kriminalistického

prostředí.⁶ Problematika policie a kriminalistiky tak poutala veřejný zájem nejen z hlediska ryze praktického, tedy péče o bezpečnost občanů, ale zároveň šlo o atraktivní a romantizované téma.

Nutno říci, že Rakousko-Uhersko se těšilo pověsti státu s rozvinutým a efektivním policejním mechanismem. Ikonou doslova světového formátu se stal justiční pracovník Hans Gross (1847–1915), jehož *Průručka vyšetřujícího soudce*⁷ je dodnes považována za první moderní a systematické kriminalistické kompendium. Ačkoliv monarchie poměrně rychle a flexibilně přebírala technické trendy v boji se zločinem, samotný bezpečnostní aparát trpěl řadou problémů. Na výzvy spojené s urbanizací a technickým pokrokem reagovaly především komunální policejní sbory. Státní policie byla v prostoru Slezska a severní Moravy zastoupena pouze úřadovkami v Moravské Ostravě a Bohumíně, v případě nutnosti však konala státně-bezpečnostní dozor i v širší oblasti ostravsko-karvinského uhelného revíru.⁸

Komunální policejní sbory sice postrádaly jednotnou strukturu a metodiku a jejich fungování bylo často determinováno mírou podpory ze strany samosprávy,⁹ nicméně řada velkých a středních měst přejímala dobové kriminalistické trendy a techniky, nežádka flexibilnější než státní pořádkové složky. Snad k tomu přispívala i soutěživost jednotlivých měst a menší těžkopádnost komunální byrokracie oproti byrokracii státní. Dosavadní absence odborné literatury o kriminalistice v českých zemích před rokem 1918 neumožňuje tento jev zevrubněji zhodnotit.¹⁰ Městská policie měla při úředním jednání s občany tu výhodu, že byla vesměs tvořena „místními“ a většinou chápána jako součást komunity, oproti převážně „cizím“ četníkům. Velkou devizou státních i městských policistů oproti četníkům, jejichž spolkový život byl výrazně limitován předpisy, se stala možnost spolčování. Díky tomu vznikala různá sdružení, jež plnila funkci neoficiálních platform pro šíření a výměnu poznatků.

Právě policie, státní i komunální, se stávala přední nositelkou nových kriminalistických trendů a oproti nepřilíhající populárnímu četnictvu¹¹ přitahovala zájem senzacechtivé veřejnosti.¹² Policejnímu prostředí se dokonce věnovali někteří výtvarní umělci, jako vídeňský malíř Felician Myrbach (1853–1940) či sochař Josef Kassin (1856–1931). Ostatně i ostravský policista František Schenk, zavražděný roku 1911, byl uctěn formou reprezentativní sochy na slezskoostrav-

6 O. KONRÁD – R. KUČERA, *Cesty*, s. 103–109; Markéta ŘÁDOVÁ HOLANOVÁ, *Cesta k žánru. K rané historii detektivky v české literární kultuře (do roku 1928)*, disertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2018; Martin PRIESTMAN, *The Cambridge Companion to Crime Fiction*, Cambridge 2003.

7 Hans GROSS, *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik*, Graz 1893.

8 Ondřej KOLÁŘ – Tomáš RUSEK, *K perzekuci českých důlních úředníků na Těšínsku za první světové války*, Těšínsko 60/1, 2017, s. 31–44.

9 Srov. Karel JIŘÍK, *Vitkovice – nejvíce germanizovaná obec v Předlitavsku*, in: Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 21, Ostrava 2003, s. 162–196; Ondřej KOLÁŘ – Pavlína NOVÁČKOVÁ, *Nástin policejní historie Vitkovic do roku 1945*, in: Almanach příspěvků IX. konference policejních historiků, Praha 2014, s. 150–157.

10 Obecně srov. P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*. Výzkum činnosti komunálních policií naráží na zásadní problém v nerovnoměrné dochovanosti a nejednotném systému uložení pramenů pro různé lokality.

11 Srov. Ivana KOLÁŘOVÁ – Ondřej KOLÁŘ, *Sociální postavení příslušníků československého četnictva 1918–1939*, Český časopis historický 113/1, 2015, s. 76–96; František ROUBÍK, *Pokusy o zřízení četnictva v Čechách*, Sborník věd právních 39, Praha 1939, s. 161–188.

12 O. KONRÁD – R. KUČERA, *Cesty*, s. 103–109; Clive EMSLEY – Haia SHPAYER-MAKOV, *Police detectives in history. 1750–1950*, London 2017. Především v anglosaském prostředí na přelomu 19. a 20. století začaly tiskem vycházet memoáry a životopisy policistů.

1 Studie vznikla za podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci programu Národní a kulturní identity (NAKI) II, projekt DG18P02OVV064 *Právní, historické a společenskovední aspekty nových a tradičních menšin v České republice*.

2 Srov. Jürgen THORWALD, *Století detektivů. Cesta a dobrodružství kriminalistiky*, Praha 1968; Jeffrey BUMGARTEN (ed.), *Icons of crime fighting: relentless pursuers of justice*, Westport 2008; Jiří STRAUS, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň 2012; Michal DLOUHÝ, *Století četnické kriminalistiky: historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*, Cheb 2014.

3 *Bezpečnostní poměry na Ostravsku*, Ostravan. Neodvislý list ku hájení zájmů českého lidu na Ostravsku, Místecku, Kravařsku a Valašsku 1910/28, 3. 7. 1910, s. 1.

4 Srov. Ota KONRÁD – Rudolf KUČERA, *Cesty z apokalypsy: fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914–1922*, Praha 2018.

5 Srov. Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva (1526–1918)*. 1, *Habsburská monarchie*, Praha 1997.

ském hřbitově.¹³ Rovněž nové policejní budovy v Rakousku a Německu se stávaly předmětem zájmu architektů.¹⁴ Obecně tak můžeme hovořit o masivní medializaci a popularizaci policejní problematiky.

Samotný četnický a policejní aparát logicky usiloval o veřejnou prezentaci své práce. Jednou z jejích forem se, vedle příležitostných pamětních tisků,¹⁵ stávaly výstavy. Motivů bylo patrně hned několik – vyjít vstříc společenské poptávce, vymezit se proti zjednodušené a zromantizované představě policejní práce šířené dobrodružnou a brakovou literaturou, zlepšit reputaci bezpečnostních složek v očích veřejnosti, zdůraznit občanům a politikům potřeby policejní služby,¹⁶ prezentovat technický pokrok a možnosti jeho kriminalistického využití. V neposlední řadě výstavní počiny sledovaly i ryze praktický edukační záměr vůči policistům a četníkům, kteří se měli možnost seznámit s metodami a výsledky práce svých kolegů. Vedle osvětového charakteru výstavní projekty nesporně sledovaly také kariérní ambice svých iniciátorů a mecenášů.

Ve Vídni roku 1898 proběhla policejní výstava u příležitosti půlstoletí vlády císaře Františka Josefa I. a o rok později se v hlavním městě monarchie konstituovalo policejní muzeum.¹⁷ Rozličné pamětní síně a muzea si budovaly i některé četnické a policejní úřady, jedno z muzeí bychom našli kupříkladu při Policejním ředitelství v Černovicích na Bukovině.¹⁸ Roku 1908 dokládá dobový tisk konání výstavy v rámci policejního kongresu v Českých Budějovicích. Akce, uskutečněná pod záštitou městského muzea, byla spjata s oslavou jubilea šedesátí let panování Františka Josefa I.¹⁹

Teritorium rakouského Slezska a přilehlé ostravské aglomerace nestálo stranou. O značné progresivité zdejších kriminalistických kruhů ostatně svědčí i fakt, že se právě zde v předmětném období začalo prosazovat v té době stále relativně nové využívání služebních psů.²⁰ Profesionalizaci policejní práce zde nahrávala existence státních policejních pracovišť v Moravské Ostravě a Bohumíně, stejně jako blízkost císařského Německa. To se sice potýkalo s nejednotnou a komplikovanou strukturou pořádkových složek, z hlediska přejímání nových technických a přírodovědných objevů a postupů si však počínalo dosti progresivně.²¹

V Opavě již roku 1909 proběhla policejní výstava v rámci rozsáhlejší výstavy řemesel.²² Snad šlo o reakci na budějovickou výstavu v předchozím roce. Tamního kongresu se jistě účastnili i někteří opavští policisté, o akci referoval regionální tisk.²³ O pozadí opavské výstavy tehdejší noviny i výsledky dosavadního bádání prozrazují jen nemnoho.

Podstatně lépe jsme informováni o rozsáhlejším výstavním počínu, který se ve slezské metropoli konal o čtyři roky později. Výstavní katalog a novinové zprávy nám umožňují nahlédnout do kontextu příprav výstavy a pokusit se pochopit aspirace jejích organizátorů. Na opavském příkladu lze také názorně demonstrovat praxi tehdejší policejní osvěty.

Výstavu inicioval Svaz policejních úředníků Slezska (*Verein der Polizeiangestellten des Kronlandes Schlesien*). Z agendy k její přípravě se dochoval dopis pořadatelského sdružení Policejnímu komisařství v Moravské Ostravě s žádostí o spolupráci. List je datován 29. června 1913 v Krnově. V dopisu se organizátoři přihlásili k odkazu výstav, jež v letech 1907 v Salcburku, 1908 v Českých Budějovicích a 1909 v Brně uspořádal Svaz komunálních policejních úředníků v Rakousku (*Verband der Kommunalpolizeiangestellten in Österreich*). Z absence zmínek o předchozí opavské výstavě z roku 1909 můžeme usuzovat, že tato vycházela pouze z iniciativy místních policistů. Autoři dopisu se dovolávali záštitu zemského prezidenta hraběte Coudenhoveho. Výstava měla proběhnout ve dnech 4. a 5. září 1913.²⁴

Dle údajů z katalogu nakonec došlo k prodloužení akce až do 14. září. Mezi členy čestného předsdnictva výstavy nacházíme na prvním místě Karla Dohlenschalla. Byť šlo patrně jen o jednoho z širšího okruhu aktérů, dosavadní absence povědomí o této nesporně pozoruhodné osobnosti v dnes již poměrně bohaté odborné literatuře a publicistice, věnované policejním sborům, nás nutí se u tohoto jména krátce zastavit. Zpracování podrobné biografie tohoto muže zůstává úkolem budoucího bádání. Zde se omezíme na několik zásadních momentů, jež lze rekonstruovat především na základě dobového tisku. Ten si Dohlenschalla poprvé všiml roku 1903, kdy si tento jako mladý jurista v Olomouci poněmčil své původní příjmení Doležal. České noviny kauzu využily jako příklad postupné germanizace úřednických vrstev.²⁵ Později se s Dohlenschallem setkáváme jako s detektivem vídeňského policejního ředitelství. Můžeme usuzovat, že se na své pozici osvědčil, jelikož v únoru 1913 se stal členem týmu vyšetřujícího mediálně sledovanou vraždu socialistického poslance Franze Schuhmeiera klerikálem Paulem Kunschakem.²⁶

Snad i tato kauza uspišila jeho další postup, jelikož zakrátko získal pozici policejního referenta u Slezské zemské vlády v Opavě. Zde se intenzivně věnoval osvětové práci, jež mimo participace na přípravě Policejní výstavy vyústila také v několik přednášek pro veřejnost. Na titulní stránky novin se dostal jako velitel četnického zákroku proti české národní manifestaci při Matičním dni v Kateřinkách 12. července 1914. Český tisk přirozeně neopomněl zdůraznit Dohlenschallův původ a podrobit kritice jeho „odrodilectv“.²⁷

13 Ivan MOTÝL, *Mord ve Slezsku. Vraha policisty prozradila struna z klavíru číslo 13*, Týden.cz, 2011, https://www.tyden.cz/rubriky/media/stolety-kuryr/vraha-policisty-prozradila-struna-z-klaviru-cislo-13_217836.html, citováno ke dni 1. 1. 2020.

14 Viz např. *Vereinsnachrichten*, Ziviltchniker in Osterreich 29/11, 1. 11. 1907, s. 1.

15 Srov. např. Rudolf SWADOSCH – Franz SZEGEDA, *Gedenkblätter der Sicherheits-Polizei derLandeshauptstadt Brünn zusammengestellt aus Anlass des vierzigjährigen Jubiläums 1866–1906*, Brünn 1906.

16 Policisté i část veřejnosti vnímali a zdůrazňovali nedostatek financí a kvalifikovaného personálu pro moderní kriminalistickou práci. Například již citovaný článek v Ostravanu z roku 1910 uvádí: „Policistů je poměrně málo, mají nevalný plat, ergo nehlásí se lidé nějak obzvlášť talentovaní – kdo slouží tři léta na vojně, má křepké pěsti a umí trochu německy, myslí, že má dostatečnou kvalifikaci pro konání bezpečnostní služby“.

17 Werner SABITZER, *Das k. k. Polizeimuseum in Wien*, https://www.polizei.gv.at/wien/publikationen/geschichte/museum_geschichte.aspx, citováno ke dni 1. 1. 2020; *Bericht über Besichtigung des Polizeimuseums in Wien*, *Drogisten Zeitung* 26/3, 20. 1. 1911, s. 27.

18 *Kleine Chronik*, *Bukowinaer Rundschau* 25, 4. 1. 1906, s. 3.

19 *Polizeikongress*, *Neue Schlesiische Zeitung* 15/103, 30. 8. 1908, s. 3; *Kaiserjubiläums-Polizeiausstellung*, *Linzer Tages-Post* 44/203, 4. 9. 1908, s. 8.

20 Jiří RULC, *Dějiny služební kynologie*, Praha 2010; *Policejní pes v Mor. Ostravě*, *Opavský týdeník* 40/63, 14. 8. 1909, s. 2.

21 Srov. J. THORWALD, *Století*; Raymond FOSDICK, *European Police Systems*, New York 1916.

22 *Die schlesische Hamwerkeausstellung*, *Neue Schlesiische Zeitung* 27/200, 8. 9. 1909, s. 2. Výstavu stručně zmiňuje též Pavel ŠOPÁK a kol., *Muzea českého Slezska*, Opava 2014.

23 *Polizeikongress*, *Neue Schlesiische Zeitung* 13/103, 30. 8. 1908, s. 3.

24 Zemský archiv v Opavě, fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava, kart. 152, sign. 332.

25 *Není nad německý původ!* Národní politika 21/200, 24. 7. 1903. Příklad Dohlenschalla jako „germanizovaného“ policejního úředníka je uváděn dokonce v mezinárodním kompendiu Gerald BLANEY (ed.), *Policing Interwar Europe*, London 2007.

26 *Die Verhöre mit dem Mörder*, *Arbeiter Zeitung* 25/43, 13. 2. 1913, s. 4.

27 *Německé zbrojnicví v Opavě*, *Našinec* 50/161, 15. 7. 1914; *Hrůzy a krvelačnost rakouské soldatesky ve světové válce*, Brno 1919, s. 21.

V Opavě zkušný policista setrval po celé období Velké války. Po státním převratu se jeho pozice stala neudržitelnou. Navzdory silnici kritice z českých národoveckých kruhů, jíž musel čelit, pokračoval ještě roku 1919 v přednáškové činnosti.²⁸ Ministerstvo vnitra se nakonec uchýlilo k osvědčenému postupu, tedy k přeložení schopného, leč politicky kompromitovaného kriminalisty do nového působiště, kde jeho minulost nebyla veřejně známá, do západních Čech. Roku 1925 se Dohlenschall ujal exponované funkce šéfa státní policie v Chebu. Zde jeho schopnosti opakovaně ocenil český i německý tisk.²⁹ Mimo službu se přednosta chebského policejního úřadu angažoval v několika sportovních klubech.³⁰

S vyhrocováním národnostního napětí v pohraničí počátkem 30. let vzrostl tlak na Dohlenschallovo odvolání ze strany českých nacionálních spolků.³¹ Zkušný kriminalista tak poslední léta profesní kariéry strávil na bezpečnostním oddělení Policejního ředitelství v Praze, kde byl jeho přímým nadřízeným legendární Josef Vaňásek (1877–1938).³² Během pražské služby přednášel v rozhlasu o lovu a na stejné téma vydal roku 1933 i brožuru *Die Jagd*, jejíž tisk financoval *Deutscher Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse in Prag*.³³

Vraťme se však k opavské policejní výstavě. V kontextu Dohlenschallových osvětových aktivit a jeho kontaktů s prostředím vídeňské špičkové kriminalistiky se nabízí předpoklad, že jeho funkce v předsednictvu výstavního výboru nebyla toliko čestná a formální. Schopný policista dost možná patřil k hlavním iniciátorům, či přinejmenším aktivním podporovatelům celého podniku.

Rovněž v případě zemského prezidenta Maximiliána hraběte Coudenhoveho lze mít za to, že jeho záštita nad výstavou přesahovala rámec formální garance dané pozicí vysokého státního úředníka. Jeho pozdější kariéra poukazuje na Coudenhoveho systematický zájem o problematiku policie a kriminalistiky. V letech první světové války ostatně z titulu českého místodržícího inicioval modernizaci pražského policejního ředitelství, do jehož čela dosadil osvědčeného ostravského kriminalistu Gottfrieda Kunze. Politickou sekci pražské policie vedl další Ostravan, Erwin Janka.³⁴ Oba muže Coudehnove s největší pravděpodobností znal z doby své služby ve Slezsku, kde se osvědčili při preventivních zákrocích proti české nacionalistické inteligenci a proti případům ruské špionáže v prvních měsících Velké války.³⁵ Coudenhove tedy zjevně

patřil mezi úředníky, kteří si uvědomovali potřebnost moderní kriminalistiky a podporovali její rozvoj.

Ve čtrnáctičlenném čestném předsednictvu výstavy pak nacházíme zejména civilní, policejní a soudní úředníky. Za všechny zmiňme prezidenta zemského soudu Emila Kronkeho, šéfa policejního úřadu v Teplícih-Šanově Stefana Schadeho, vítkovického policejního oficiála Leopola Veitha (též Vheit) či náčelníka opavské městské policie Emila Latku. Posledně jmenovaný zároveň vedl pracovní skupinu zajišťující praktickou realizaci výstavy.³⁶ U některých osob bohužel chybí bližší údaj o jejich služebním zařazení. Poněkud překvapuje absence šéfa ostravského komisařství Gottfrieda Kunze coby nejvyššího reprezentanta státní policie v regionu, tím spíše, že jeho další kariéra poukazuje na dobré vztahy s Coudenhovem coby formálním garantem výstavy.

Výstava probíhala v opavské turnerské hale. Katalog bohužel neuvozují žádné obecnější pasáže o motivaci a účelů celého podniku. Jedná se o prostý soupis vystavených předmětů s jejich rozmístěním a údajem o původci. Právě původ, resp. vlastník, patrně představoval stěžejní kritérium pro umístění exponátu, jelikož místy vedle sebe nacházíme historické relikvie městských strážů coby předchůdců policie, vedle dokladů moderní kriminalistiky či fotografií z policejních plesů apod. První z vystavujících institucí byl Městský policejní úřad v Opavě, který hned v úvodu dvěma fotografiemi prezentoval návaznost na výstavu z roku 1909. Dále mezi vystavovateli figurovaly policejní, četnické, justiční a požární orgány jak z regionu rakouského Slezska (Těšín, Frýdek, Krnov), tak z širšího okruhu českých zemí (Praha, Brno, Most, Teplice-Šanov) i z Německa (Vratislav, Lipsko). Chybět přirozeně nemohlo ani ostravské policejní komisařství, několika exponáty přispěla též vídeňská policie.³⁷ Povšimněme si, že se v drtivé většině jedná o německojazyčný prostor.

Zatímco úvodní opavská sekce výstavy obsahovala hlavně artefakty dokumentující obecný vývoj strážní, resp. policejní výzbroje a výstroje, mezi externími zápůjčkami figuruje více moderních kriminálních i kriminalistických pomůcek (daktyloskopické sady, padělatelské náčiní, miniatura antropometrické sady)³⁸ či předmětů, spojených s konkrétními kriminálními kauzami posledních let. Absence těchto exponátů v opavské sekci sugeruje jistou provinčnost a konzervativnost Opavy v rámci probíhajícího přerodu policie ze strážního sboru na kvalifikovaný vyšetřující orgán. Snad právě snaha policejních a správních činitelů v čele s Coudenhovem o překlenutí této provinčnosti představovala jeden z hlavních motivů výstavy, jež do zemského hlavního města přivedla řadu kriminalistických expertů z německojazyčného prostoru.

Vedle institucí se na výstavě prezentovali i soukromí sběratelé a odborníci, mezi nimiž nacházíme výrazné osobnosti slezské a moravské kriminalistiky. Jihočeský rodák a dlouholetý velitel četnického oddělení v Polské (dnes Slezské) Ostravě³⁹ Josef Woitsch⁴⁰ měl ve své době reputaci

28 Zdeněk KÁRNÍK, *Pražské policejní ředitelství, jeho Státní (politická) policie a její informátoři z řad občanstva v převratných dobách Velké války očima Očistného Výboru pro prozkoumání policejního archivu v letech 1918–1920*, Acta Oeconomica Pragensia 15/7, 2007, s. 247–256; Jaromír SLUŠNÝ, *Vznik a vývoj Policajného riaditeľstva Bratislava*, in: R. Galaš (ed.), *Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků*, Praha 2012, s. 191–196.

29 *V CHEBU bylo klidno – německé obyvatelstvo před Sokoly buď uzavřelo okna, anebo podniklo výlet do okolí*, Večer – lidový deník 17/127, 2. 6. 1930, s. 1; *Princ manžel holandské královny přijel do Karlových Varů*, Polední list 5/126, 6. 5. 1931, s. 5.

30 *Franzenbad*, Bade- und Reise- Journal, 20. 8. 1927, s. 7.

31 *Massregelung eines deutschen Polizeibeamtes in der Tschoslowakei*, Salzburger Volksblatt 61/2007, s. 5.

32 Blanka KOVÁŘKOVÁ, *Rada Vacátko & jeho hříšní lidé aneb Po stopách slavného seriálu*, Praha 2016.

33 Srov. Robert LUFT, *Der „Deutsche Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse“ in Prag 1869–1938: ein Beitrag zur Volksbildung in Böhmen*, in: Vereinswesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern: Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 25. bis 27. November 1983 und vom 23. bis 25. November 1984, München 1986, s. 139–178.

34 Srov. Z. KÁRNÍK, *Pražské policejní ředitelství*.

35 Srov. O. KOLÁŘ – T. RUSEK, *K perzekuci; TÍŽ, Tajná cesta mladého starodružníka Emila Poskera a „velezrádná“ aféra na Orlovsku v roce 1915*, in: *Léta do pole okovaná 1914–1918*. Svazek II., 1915 – noví nepřítelé, nové výzvy, Praha 2017, s. 368–391.

36 Latka v Opavě prokazatelně působil ještě v roce 1920, následně patrně přešel do služeb státní policie. *Opavský týden*, Bezručův kraj 3/14, s. 2.

37 *Katalog der Polizei-Ausstellung unter dem Ehrehschutze Sr. Exzellenz des Herrn Grafen Max Coudenhove, k. k. Landespräsidenten, Geheimen Rates sowie des Herrn Bürgermeisters Walther Kudlich, k. k. Landesgerichtsrates i. R., Landesauschussbeisitzers*, Troppau 1913.

38 Antropometrie představovala rozšířený způsob identifikace osob podle soustavy tělesných měř v době před prosazením daktyloskopie. Její nevýhoda spočívala v technické náročnosti měření.

39 Název Slezská Ostrava byl zaveden až v listopadu 1919.

40 Ivana KOLÁŘOVÁ, *Četnický důstojník mezi monarchií a republikou – kauza Josefa Woitsche*, in: O. Kolář (ed.), *Studia Iuvenalia – Studentské historické sešity*, Ostrava 2016, s. 165–182.

uznávaného muže zákona a také sběratele artefaktů k policejní i regionální historii. Jeho osudy po roce 1918 se v mnohém podobaly Dohlenschallovým – byl postaven mimo službu a podroben vyšetřování pro své prorakouské postoje, později přeložen na Podkarpatskou Rus, povýšen a zakrátko řádně penzionován. V roce 1919, kdy stále čelil disciplinárnímu řízení, z ekonomických důvodů odprodal velkou část své sbírky ostravskému umělecko-průmyslovému muzeu.⁴¹ Konkrétních předmětů z původní Woitschovy sbírky se rešerši v dnešním Ostravském muzeu podařilo ztotožnit jen několik.

Na opavskou výstavu Woitsch mimo jiné zapůjčil revolver, jímž byl roku 1906 zastřelen strážmistr František Janhuba z četnické stanice v Hrabové.⁴² Šlo o jeden z násilných trestných činů, jež počátkem 20. století pobouřily Ostravsko. Smrt četníka, kterému se při zápasu s ozbrojeným pachatelem zarazil hrot bodáku na pušce do země, vyvolala diskuze o nevhodnosti pušek s bodáky pro bezpečnostní službu v městském prostředí a o potřebě vyzbrojit strážce zákona krátkými palnými zbraněmi. Nepříliš dobrou vizitkou četnictva zůstává, že se nepraktická manipulace s karabinou stala osudnou i karvinskému četníkovi Otakaru Dýrovi, a to více než čtvrt století po Janhubově vraždě!⁴³

Výstava připomínala také další oběť z řad četnictva, strážmistra Václava Schustra zavražděného Josefem Kottasem v červenci 1913 v Rudici u Bílska (dnes Rudzica).⁴⁴ Volba vystavených předmětů tak zároveň poukazuje na další z možných vedlejších záměrů výstavy – komemoraci padlých příslušníků bezpečnostních sborů. Stíhání vraha Kottase, jež v době výstavy jistě stále zůstávalo v živé paměti obyvatel regionu, bylo z pohledu kriminalistické praxe pozoruhodné také stále ještě inovativním nasazením služebních psů.

Woitschova sbírka ovšem zároveň svědčí o výrazném nadregionálním přesahu vlastníkova badatelského zájmu. Četnický důstojník na výstavu zapůjčil například fotografie z činnosti policejních sborů různých evropských zemí. Dále představil podomácku vyrobené zbraně, součásti oděvu s tajnými příhrádkami pro pašování zboží a další kuriozity, dokládající tvořivost zločinců.⁴⁵

Výsledky své policejní práce na výstavě prezentoval také Leopold Veith, zástupce velitele a později velitel vítkovické komunální policie.⁴⁶ Jeho kariéra v nové republice po roce 1918 skončila neslavně – obviněním ze zpronevěry. Zda mělo reálný základ, nebo šlo o součást úsilí nového českého sociálně-demokratického vedení města o čechizaci správního aparátu,⁴⁷ můžeme pouze spekulovat.

Exponáty regionálních zapůjčitelů, zejména ty od ostravského komisařství, mimoděk vypovídají o kriminalitě a každodenním životě v industriálním prostředí uhelné pánve v závěru „dlouhého 19. století“. Vystavené artefakty připomínají vraždu havíře Josefa Pucka manželkou-alkoholičkou v dubnu 1913,⁴⁸ násilnou smrt Adalberta Niemce v Bohumině v březnu téhož roku, či vyloupení pokladny kina Palace v Polské Ostravě v prosinci 1912.⁴⁹

Výraznějším přesahem do obecnější kriminalistické a kriminologické teorie a praxe vyniká soubor zápůjek z Lipska, sestávající zejména z odborných příruček a předpisů.⁵⁰

Velkou neznámou zůstává okruh recipientů. O skladbě a počtu návštěvníků výstavy si z novinových zpráv nemůžeme učinit bližší představu. Můžeme pouze předpokládat, že zájemci pocházeli – mimo odborné kruhy policejního a soudního úřadnictva – především ze středostavovského prostředí živnostnictva a pracující inteligence Opavska a Ostravska. Jistou, byť značně neúplnou, reflexi o přijetí výstavy nám poskytují – vesměs dosti stručně – zprávy o počínu v rakouském, českém a moravském německém tisku. Informace o akci přinesly četné denní listy ve Vídni, Salzburku, Plzni či Teplicích. Ačkoliv okruh návštěvníků se patrně omezoval na Opavsko či ostravskou aglomeraci, nadregionální mediální prezentace jistě přispěla k povědomí o celém podniku.

To nesporně konvenovalo zejména Coudenhoveho zájmu na prezentaci Slezska jako území s moderní a fungující správou. V případě zemského prezidenta bohužel z dosud známých pramenů nemůžeme jednoznačně určit vztah mezi příčinou a důsledkem: Byla výstava roku 1913 projevem dlouhodobějšího zájmu hraběte o otázky policejní práce? Nebo naopak akce byla iniciována „zdola“ opavskými policisty a její úspěšná realizace se stala podnětem pro Coudenhoveho, aby se začal problematikou policie blíže zabývat? Rozkrytí těchto souvislostí zůstává úkolem dalšího bádání. Jisté je, že Maximilián Coudenhove patřil k rakousko-uherským úředníkům, kteří pochopili význam moderní kriminalistiky a dokázali její potenciál efektivně využít, jak ukázala léta první světové války.

Obecně se dá konstatovat, že policejní výstava z roku 1913 částečně navazovala na obdobný podnik z roku 1909, k jehož odkazu se i hlásila. Nadregionální přesah a mediální ohlas svědčí o rozsahu kontaktů mezi tehdejšími rakousko-uherskými a německými kriminalisty a také o značném dobovém důrazu na policejní a kriminalistickou osvětu. Cenným prostředníkem při zajišťování zápůjek a kontaktů mimo region byl patrně právě Dohlenschall, jistě disponující důležitými známostmi z dob svého vídeňského působení. V hlavním městě monarchie jistě přišel do kontaktu s tamním policejním muzeem a dost možná byl přítomen i na policejním kongresu, který se ve Vídni konal roku 1910.⁵¹ V Dohlenschallově případě podíl na organizaci opavské výstavy představoval součást širších osvětových a edukačních aktivit, v nichž dotyčný pokračoval i v meziválečném období. Řadu informací, zejména o roli *Verein der Polizeiangestellten des Kronlandes Schlesien*, nám však dosud nalezené prameny neprozrazují.

41 Antonín BARCUC – Kateřina BARCUCOVÁ, *Umělecko-průmyslové muzeum pro ostravsko-karvinský revír v letech 1924–1935*, in: Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 21, Ostrava 2003, s. 422–447.

42 Stručně k případu viz Ondřej KOLÁŘ, *Fenomén tzv. brenpartie a tuláctví na Ostravsku v 1. polovině 20. století*, *Vlastivědný věstník moravský* 69/1, 2017, s. 54–63.

43 K vraždě Otakara Dýry 9. února 1932 viz Ivana KOLÁŘOVÁ, *Vybrané případy úmrtí a zranění četníků ve Slezsku*, in: *Almanach příspěvků X. konference policejních historiků*, Praha 2015, s. 161–172.

44 *Napínavá honba*, *Lidové noviny* 21/199, 23. 7. 1913, s. 3; *Nebezpečný lupič*, *Brněnské noviny* 1913/169, 25. 7. 1913.

45 *Katalog*, s. 14–15.

46 O. KOLÁŘ – P. NOVÁČKOVÁ, *Nástin*.

47 Srov. Blažena PRZYBYLOVÁ a kol., *Ostrava*, Praha 2013, s. 335–336; Milan ŠUPŠÁK, *Jan Prokeš – starosta Moravské Ostravy*, in: Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 17, Ostrava 1995, s. 413–418.

48 *Vrah – alkohol*, *Svornost* 3/16, 17. 4. 1913, s. 5.

49 *Katalog*, s. 17–18.

50 *Tamtéž*, s. 29–30.

51 *Polizeikongress in Wien*, *Grazer Volksblatt* 43/414, 13. 9. 1910, s. 3.

Summary

Karl Dohlenschall and the Police Exhibition in Opava 1913

Urbanization and industrialization at the turn of the 19th and 20th centuries required restructuring of the police service and, at the same time, enabled the emergence of modern empirical criminology. These trends brought about the growth of social interest in police issues and, thus, the demand for education and popularization of criminology. Police museums became a new phenomenon at the beginning of the 20th century.

The police exhibition of 1913 in Opava was one of the smaller acts in this respect, but it deserves attention as a proof of wider supraregional and interstate ties between experts in the German-speaking environment. The Opava example also documents the interconnection of several sectors – political administration, associations, and the police themselves. The provincial governor Maximilian Coudenhove and the prominent representative of the „police enlightenment“ Karl Dohlenschall were the key persons of the exhibition.